

สรุป และ ข้อเสนอแนะ

๖.๑ สรุป

วิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเรื่องสั้น และวิวัฒนาการของเรื่องสั้นไทย โดยเฉพาะในค่านองค์ประกอบของเรื่องสั้น โดยศึกษาความเปลี่ยนแปลงนั้น จากรูปของเรื่องเล่า อันได้แก่ตำนาน และนิทาน มาจนถึงเรื่องสั้นในสมัยปี พ.ศ.๒๔๗๕ ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นจะพบว่า เรื่องสั้นมีความเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ แง่ ทั้งค่านองค์ประกอบ เรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร และบรรยากาศ อันเป็นองค์ประกอบของเรื่องสั้น นอกจากนี้รูปแบบและกลวิธีในการแต่ง ซึ่งเป็นลักษณะที่แฝงอยู่ในองค์ประกอบเหล่านั้น ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลง มีวิวัฒนาการในทางที่ดีขึ้นด้วย การเปลี่ยนแปลงในแง่ต่าง ๆ ดังกล่าว จะเห็นได้อย่างชัดเจนถ้าพิจารณาเปรียบเทียบระหว่าง เรื่องเล่า (ซึ่งเป็นงานเขียนแบบแรกที่คลี่คลายมาจากค่านองค์กำเนิดแท้ ๆ ของเรื่องสั้น) กับเรื่องสั้นในระยะระหว่างปี พ.ศ.๒๔๕๖ ถึง พ.ศ.๒๔๗๕ อันเป็นช่วงระยะสุดท้ายที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์ ลักษณะของเรื่องสั้นในเวลาที่กำหนดเป็นขอบเขตของการวิจัยเรื่องนี้

เมื่อกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของปัญหา จุดมุ่งหมายในการวิจัย ขอบเขตของการวิจัยและวิธีดำเนินการค้นคว้าวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้เสนอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องสั้นหลักเกณฑ์การแต่ง โดยเฉพาะทฤษฎีที่นักวิชาการบางคนได้ตั้งขึ้น ตลอดจนองค์ประกอบของเรื่องสั้น จากนั้นจึงกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเรื่องสั้น จากแนวทางที่นักวรรณคดีหลายรุ่นได้ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมประเภทนี้ สรุปได้ว่าจุดกำเนิดของเรื่องสั้นนั้น เริ่มมาจากบทขับร้อง (ballad) และการเล่าเรื่องสู่กันฟังในงานหรือพิธีกรรมต่าง ๆ จากการเล่าเรื่องสู่กันฟังในตำนานนี้ ค่อย ๆ คลี่คลายมาเป็นนิทานตำนาน นิยายปรัมปรา จนถึงเรื่องเล่ายาวประเภทมหากาพย์ (epic) จากเรื่องเล่าประเภทนิทาน และตำนานต่าง ๆ นี้เอง ที่เป็นที่มาของเรื่องสั้น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสั้นของไทยนั้น ผู้วิจัยได้นำนิทานชาดก และนิทานอีสป มาศึกษาเปรียบเทียบ -

เทียบ พบว่านิทานเหล่านั้นมีลักษณะรวมที่ทำได้ไว้ เป็นงานเขียนประเภทที่คลี่-
คลายมาเป็นเรื่องสั้นในระยะต่อ ๆ มา แต่ขณะเดียวกันก็ยังมีลักษณะที่แตกต่างจาก
เรื่องสั้นอยู่ จึงยังไม่อาจจัดว่านิทานเหล่านั้นเป็นเรื่องสั้นได้ ได้แต่ถือเป็น "งาน
เขียนที่เป็นต้นเค้าของเรื่องสั้น" เท่านั้น

งานเขียนที่เริ่มมีลักษณะของเรื่องสั้น ได้เริ่มในสมัยรัชกาลที่ ๔ ในพ.ศ.
๒๔๑๗ ในหนังสือครุโฆวาท แล้วปรากฏต่อมาในรูปของเรื่องสั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕
โดยโคลงตีพิมพ์อยู่มากมายหลายเรื่องในหนังสือพิมพ์วิจิตรนิพนธ์ราย ๗ วัน ของหอ-
พระสมุดวชิรญาณ ซึ่งออกตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๒๘ จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๗ เมื่อวชิรญาณวิเศษเลิก
ไป หอพระสมุดวชิรญาณก็ได้ออกหนังสือวิจิตรนิพนธ์รายเดือนแทน และหลังจากปีพ.ศ.
๒๔๓๗ เป็นต้นมา ก็ได้มีวารสารชื่อต่าง ๆ ออกมามากกว่า ๓๐ ชื่อ ส่วนแต่ลงพิมพ์
เรื่องสั้นและนวนิยายกันเป็นส่วนมาก

ผู้วิจัยได้เลือกเรื่องสั้นจากวารสารต่าง ๆ เหล่านี้มาวิเคราะห์หาลักษณะ
ของเรื่องสั้น ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๗๕ ได้พบลักษณะของเรื่องสั้นที่พัฒนาการ
ต่างมาจากเรื่องสั้นในยุคแรก ๆ ชัดขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในด้านรูปแบบ ส่วนภาษา การ
ดำเนินเรื่อง และกลวิธีในการแต่ง ด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ด้านตัวละคร และด้าน
บรรยากาศ

ในแง่วิวัฒนาการของเรื่องสั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบตัวเรื่องที่ยังมีลักษณะ
เป็นนิทาน กับนิทานและงานเขียนอันบางประเภทที่มีลักษณะของเรื่องสั้น อันจัดเป็นงาน
เขียนที่เป็นต้นเค้าของเรื่องสั้น และเปรียบกับเรื่องสั้นในช่วงเวลาก่อนปี พ.ศ. ๒๔๓๕
อีกช่วงหนึ่ง ได้พบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเรื่องสั้น และความแตกต่างในแง่ต่าง
ๆ ของเรื่องสั้นที่ต่างระยะเวลานั้น

ลักษณะสำคัญคือ งานเขียนที่เป็นนิทานมีรูปแบบเป็นการเล่า บทพรรณนา และ
บทสนทนาในนิทานส่วนใหญ่ไม่แยกกันให้เห็นเด่นชัด แก่นเรื่องมุ่งสอน และให้คติ โดย
สรุปคำสอนไว้อย่างชัดเจนเมื่อจบเรื่อง ตัวละครส่วนมากเป็นสัตว์ โดยเฉพาะในชาดก
จะเป็นสัตว์ที่มีอุดมคติสูงส่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นสัตว์
นั้น ๆ สัตว์ในนิทานชาดกและนิทานอีสปจะถูกกำหนดให้มีคุณสมบัติเหมือนมนุษย์ เช่น พุค

ภาษามนุษย์ไค

ช่วงต่อมา นิทานในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในหนังสือพิมพ์บางกอกกรีตเตอร์ และครุโฆวาท ยังมีลักษณะนิทานของช่วงแรกอยู่ แต่ขณะเดียวกันก็เริ่มมีนิทานบางเรื่อง ที่ใช้ตัวละคร เป็นคนเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะนิทานในครุโฆวาท เรื่องแรก คือชายหาปลา ๔ คน แม้จะเป็นคนที่มีลักษณะอุปนิสัยเป็นแบบตัวละครที่ไม่เปลี่ยนแปลง ตลอดจนชื่อและพฤติกรรมก็ไม่สมจริง แต่ก็มีส่วนใกล้เคียงเรื่องของมนุษย์ เช่น ฉาก อาชีพ มีงานพิธีต่าง ๆ ของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวของในเรื่อง ไคแก่ งานแต่งงาน งานศพ รูปแบบส่วนใหญ่ยังคงใช้บทพรรณนาและบทสนทนาปน ๆ กันไป

ต่อจากนั้นมาถึงเรื่องสั้นในระยะแรกที่ลงพิมพ์ในวาริชญาณวิเศษ ช่วงนี้มีลักษณะเป็นเรื่องสั้นชัดเจนขึ้น แม้ยังมีลักษณะบางอย่างของนิทาน เช่นการเล่าเรื่องโดยใจใหญ่ อานูรู้ว่า นี่เป็นเรื่องเล่า แต่ก็มีวิธีการเล่าที่ซับซ้อนขึ้นกว่านิทาน ๒ ช่วงแรกนั้น เรื่องสั้นในช่วงนี้ ส่วนหนึ่งเป็นการแต่งเรื่องอธิบายคำพังเพยไทย หรือสำนวนประหลาด ๆ ซึ่งก็มีความหมายในภาษา เช่น อีลอยบ้อยแอ อีเล็กเท็กลาก เป็นต้น ขณะเดียวกันก็มีเรื่องสั้นที่มีแก่นเรื่องทำนองอื่น ๆ ไคแก่แก่นเรื่องที่เกี่ยวกับความรัก การแต่งงาน และชีวิตครอบครัว ส่วนที่มีแก่นเรื่องมุ่งสอนหรือให้คติ ก็ยังมีหลงเหลืออยู่บ้างแต่น้อยมาก สิ่งที่น่าสนใจในเรื่องสั้นช่วงนี้คือ การปิดเรื่องด้วยโคลงสี่สุภาพ บทเดียวบ้างหลาย ๆ บทบ้าง ซึ่งนับเป็นการสรุปเรื่องเหมือนกับนิทานใน ๒ ช่วงแรก เพียงแต่ในช่วงนี้แต่งคำสรุปเป็นโคลงสี่สุภาพแทนที่จะเป็นร้อยแก้วธรรมดา

เรื่องสั้นในช่วงต่อมาที่ลงพิมพ์ในวารสารอื่น ๆ ที่ออกต่อจากวาริชญาณวิเศษในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๓๙ มีลักษณะเป็นเรื่องสั้นอย่างชัดเจนแล้ว แก่นเรื่องในช่วงนี้มิได้มุ่งจะให้คติสอนใจเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมไปถึงเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว ความรัก ตลอดจนสะท้อนสภาพ และเสนอปัญหาสังคมด้วย โครงเรื่องตามแก่นเหล่านั้นจึงซับซ้อนขึ้น กลวิธีในการเสนอเรื่องพลิกแพลงมากขึ้น ทั้งในด้านการขึ้นต้นเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการจบเรื่อง เรื่องสั้นในช่วงนี้มีหลายเรื่องที่ไม่จบเรื่องให้สมบูรณ์ว่าเหตุการณ์ของเรื่องนี้จะลงเอยอย่างไร เช่นสามภรรยาจะมากันกี่กัน หรือหย่าร้างกันไปเลย (ดังในเรื่อง "พ่อบุญมา") ในด้านตัวละคร เรื่องสั้นช่วงนี้เริ่มมีการเสนอตัว

ละคร โดยผู้แต่งไม่แสดงนำเสียงว่า เขาต่างตัวละครตัวใด หรือบอกไว้ว่าตัวละคร
ตัวใดคือ ตัวใคร ตัวละครหลาย ๆ ตัวมีลักษณะอุปนิสัยทั้งดีทั้งเลวปนกัน และมีพฤติกรรม
ที่สมจริงจนดูเหมือนมีชีวิตจิตใจ มีเลือดเนื้อ คึงคนจริง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถ
ในการสร้างลักษณะอุปนิสัยพื้นฐานของตัวละครนั่นเอง (ตัวอย่างเช่นตัวละครในเรื่อง
"คุณยาเพ็ง" "ยุพา" และ "ทำตามฝัน") ผู้วิจัยได้กล่าวถึงเรื่องสั้นที่จัดไว้ว่าเป็น
เรื่องสั้นที่ดีและสมบูรณ์ ๒ เรื่อง คือ "คุณยาเพ็ง" (แต่งเมื่อ ร.ศ. ๑๒๐/พ.ศ. ๒๔๔๕/) และ
"ทำตามฝัน" (แต่งเมื่อ ร.ศ. ๑๒๖/พ.ศ. ๒๔๕๑/)

ในแง่ของบรรยากาศในเรื่อง เรื่องสั้นช่วงนี้ ให้ความรู้สึกที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์
ในท้องเรื่องมากขึ้น ทั้งนี้การเลือกใช้นามมีส่วนช่วยมาก ผู้แต่งใช้นามที่ผู้อ่านรู้จักและ
คุ้นเคยไม่เหมือนนามในนิทานที่มีแต่ วัง วัด และป่า เป็นส่วนใหญ่ ทั้งยังเป็นกรกล่าว
ถึงฉากอย่างคร่าวมากจนผู้อ่านแทบไม่รู้จักฉากนั้นเลย

โดยสรุป วิวัฒนาการของเรื่องสั้นเป็นไปในทางที่ดีขึ้นเมื่อนักประพันธ์มีประสพ-
การณ์กว้างขึ้น และมีความชำนาญมากขึ้น การสร้างแก่นเรื่องมุ่งแสดงเรื่องราว หรือ
ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคมมากขึ้น โครงเรื่องซับซ้อน ตัวละครสมจริงและมีชีวิต
จิตใจ บรรยากาศและฉากในเรื่องสั้นช่วงหลัง ๆ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกใกล้ชิด
เหตุการณ์ และเรื่องราวนั้น ๆ มากขึ้น ซึ่งช่วยให้เรื่องนั้นดูสมจริง อย่างไรก็ตามผู้วิจัย
เห็นว่าด้านที่วิวัฒนาการชัดที่สุดคือ ด้านตัวละคร ทั้งการกำหนดตัวละคร การสร้างลักษณะ
อุปนิสัย และวิธีการนำเสนอ ตัวละครลงในเรื่องสั้น ทั้งมีลักษณะที่สมจริงมากขึ้นด้วย

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น ในแง่ของวิวัฒนาการ
โดยเริ่มตั้งแต่กำเนิดของเรื่องสั้น ซึ่งอยู่ในรูปของนิทาน ตำนานต่าง ๆ เป็นการศึกษาใน
ลักษณะกว้างมากกว่าลึก ควยต้องการให้เห็นความเปลี่ยนแปลง ความคลี่คลายเป็นขั้น
เป็นตอน ซึ่งเป็นช่วงเวลายาวนาน และมีเนื้อหาที่จะต้องศึกษามาก ในระหว่างที่ทำ
งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ประสบปัญหาในด้านการวิจัยอย่างมาก จึงมีข้อเสนอแนะที่ใคร
ขอเสนอไว้ดังต่อไปนี้

๑. ควรได้มีการศึกษาวิจัยวิวัฒนาการของเรื่องสั้นต่อจากที่ไคท์ทำวิจัยไว้จนถึงสมัยปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องสั้นสมัยหลัง ๒๔๗๕ เป็นต้นมา จะมีความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจเป็นอย่างมากในหลาย ๆ ด้าน เช่น กลวิธีในการเสนอเรื่อง การใช้สัญลักษณ์ในเรื่อง ตลอดจนแนวคิดของผู้แต่งที่ปรากฏในเรื่อง เป็นต้น

๒. ควรจะได้มีการศึกษาวิจัยงานเขียนประเภทเรื่องสั้นอย่างละเอียด (มิใช่ศึกษาในลักษณะกว้างดังที่ผู้วิจัยไคท์ทำมา) โดยศึกษาเรื่องสั้นเป็นบางช่วง บางสมัย แต่ให้ละเอียดตั้งแต่สมัยแรกของรัตนโกสินทร์ (ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเอาเรื่องสั้นที่ลงในวารสารพิเศษเล่ม ๑-๓ เป็นยุคแรก) ไปจนถึงสมัยปัจจุบัน โดยอาจศึกษาในแนวเดียวกับที่ผู้วิจัยไคท์ศึกษาและวิจัยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ กล่าวคือใช้แนวองค์ประกอบของเรื่องสั้นเป็นแนวทาง หรืออาจศึกษาในแนวอื่น ๆ ตามความสนใจ เช่น ใช้นวัตกรรมกรรมวิจารณ์ หรือจะวิเคราะห์วิจารณ์ในแง่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคม เป็นต้น

๓. ควรจะมีการรวบรวมข้อมูลในลักษณะของการจัดทำทำเนียบนักประพันธ์ และนักเขียนเรื่องสั้นให้สมบูรณ์ที่สุด เท่าที่จะทำได้ และจัดทำบรรณานุกรมเรื่องสั้น โดยแบ่งตามสมัยที่แต่งหรือปีที่ตีพิมพ์ ซึ่งข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการค้นคว้าเพื่อทำงานวิจัยเกี่ยวกับงานในสาขาวิชาวรรณกรรมนี้ ในชั้นละเอียดลึกซึ้งต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย